

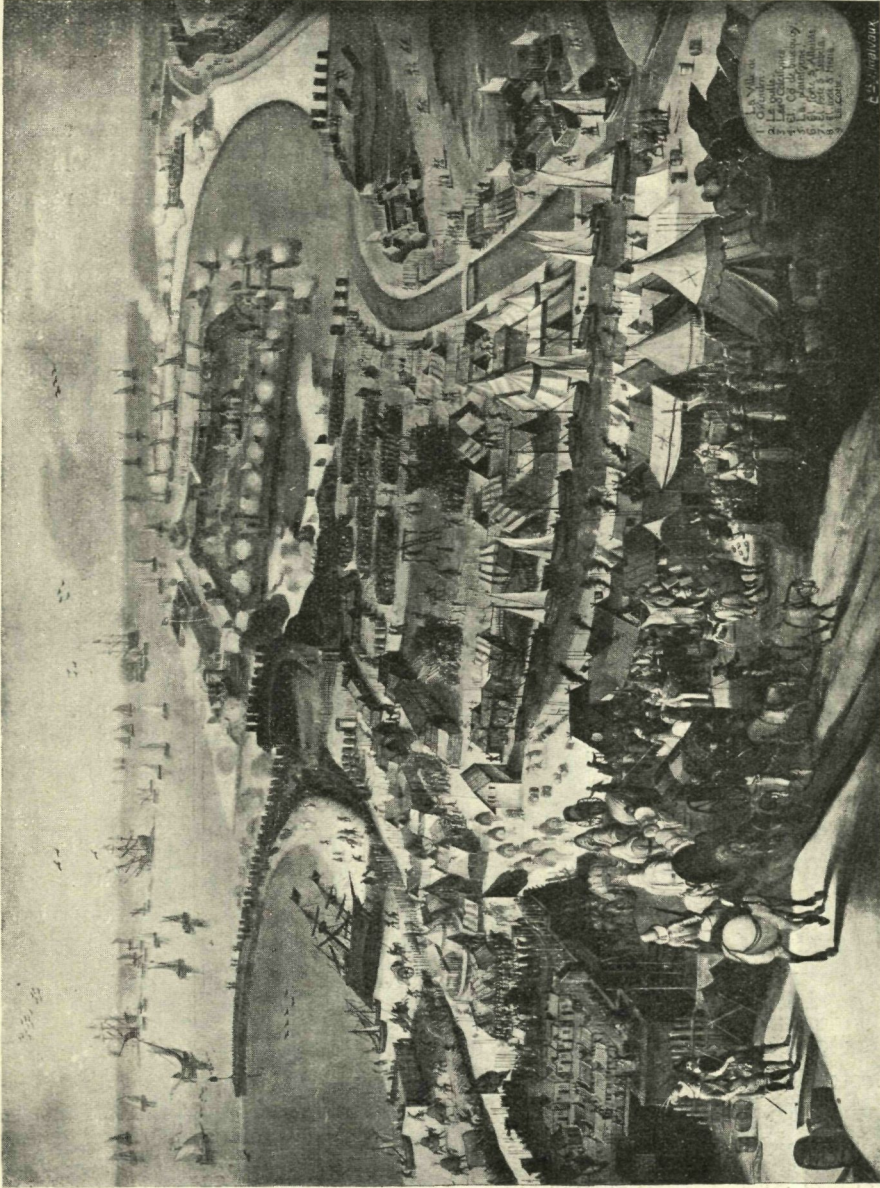
OOSTENDE, INGANG HAVEN (XVIIIe EEUW).

DE GESCHIEDENIS DER KUST

door Mr. E. VLIETINCK

Over de natuurkundige geschiedenis der Vlaamsche kust is reeds veel geschreven geworden. Haar politiek en economisch verleden is minder bekend. En toch loopt het bijna over van merkwaardigheden van alle slag. De prachtige Vlaamsche duinen bezielen niet alleen den natuurvorschcr en den dichter. Den geschiedschrijver brengen zij het geheugen te binnen van eenen hardnekkigen strijd tegen de zeevateren, van het scheppen van polders en wateringcn, van eene bloeiende vischerij die in haren kamp tegen zeeroovers en binnenlandsche moeilijkheden het bondgenootschap zag ontstaan der Drie Zeesteden van Vlaanderen en met de zestiende-eeuwsche beroerten ten onder ging.

Wie zich een juist denkbeeld wenscht te vormen van de Vlaamsche kust in het middeleeuwsch tijdvak, van haar wezen, haar uitzicht, van het leven en de zeden van hare bevolking, moet beginnen met heel veel « weg te denken » van den huidigen toestand — de duizende villas en hotels die als een keten maken tusschen de talrijke badplaatsen, steden

HET BELEG VAN OOSTENDE.

en dorpen, en stap voor stap het duinenwezen verdringen; — de menigvuldige verkeersmiddelen die den afstand tusschen De Panne en Knoeke — ongeveer 55 kilometers — in vier uren tijd 's zomers per tram doen afleggen; — zelfs de machtige verdedigingswerken, bestemd om als zoo veel borstweringen de kracht der zeevloedden te breken en zonder welke men dien gordel van prachtige zeedijken niet had kunnen bouwen, waarop de bezoeker bewonderende blikken slaat.

Geheel verschillig, heel wat eentoniger en eenzamer doch in zekere maat dichtelijker zag Vlaanderen's kust er uit in het verleden. Ontelbare zandbergen, hillen en « blekkers », « vluggen » en « bermen » met breede valleien of « pannen », de Zeepanne, Voorpanne, Kerkpanne, de Kruiphou-, Parisis-, Been-, Brouwerij-, Water- en Persepanne te of bij Lombardzijde en aan wier voet op veel plaatsen dering en schorreland de gedachtenis in het geheugen riep van vroegere geologische tijdvakken. Hier en daar werd de duinenlijn onderbroken door sluizen, geulen, havens, « iden » of Yden. Men kende de sluizen van 's Heer Wouermansambacht, tusschen Oostende en Mariakerke, van Camerlinksambacht, waarvan, voor eenige jaren, de sluisput van Middelkerke het overblijfsel was.

De duinen verstrekken tot verkeersweg voor de reizigers in een tijd waarin openbare wegen noch overvloedig noch in goeden staat onderhouden waren. De Vlaamsche duinenweg was een der onderwerpen der wederlandsche overeenkomst tusschen Engeland en Vlaanderen, ten jare 1408 getroffen.

Op de duinen nevens de havens stonden « vierboeien » of vuurbaken, op dewelke riet of strooi gebrand werd, om de zeelieden tot lichtbaak te dienen in de donkere nachten, want bij maanschijn achtte ons voor-geslacht het zuiniger zijn primitief verlichtingstelsel te schorsen.

De duinen gaven haren naam aan een der voornaamste abdijen der middeleeuwen in Vlaanderen : de Abdij der Duinen, wier kloosterlingen zich in de zandwoestijn tusschen Veurne en Nieuwpoort in de eerste jaren der XIIIe eeuw vestigden, den regel aannemende der Cistercianen (Sint Bernardus). De meest bekende abt is de Gelukzalige Idesbaldus (1155), door Paus Leo XIII Gelukzalig verklaard en thans vereerd in de kapel van zijnen naam te Coxyde. De abdij bezat een toevluchtsoord te Nieuwpoort, het Duinenhuis, alwaar, gedurende de driejarige belegering van Oostende (1601-1604), Aartshertogen Albert en Isabella hunnen intrek namen. In het jaar 1566 werden kerk en klooster door de beeldstormers geplunderd en verwoest. De kloosterlingen waren naar Brugge gevluht, waar zij, ten jare 1623, een nieuwe abdij bouwden, het huidig Groot Seminarie. De gebouwen der hoeve Ten Bogaerde, die aan de abdij toe-hoorde, op het grondgebied van Coxyde, zijn het laatste en eenige overblijfsel der gewezen Duinen-Abdij.

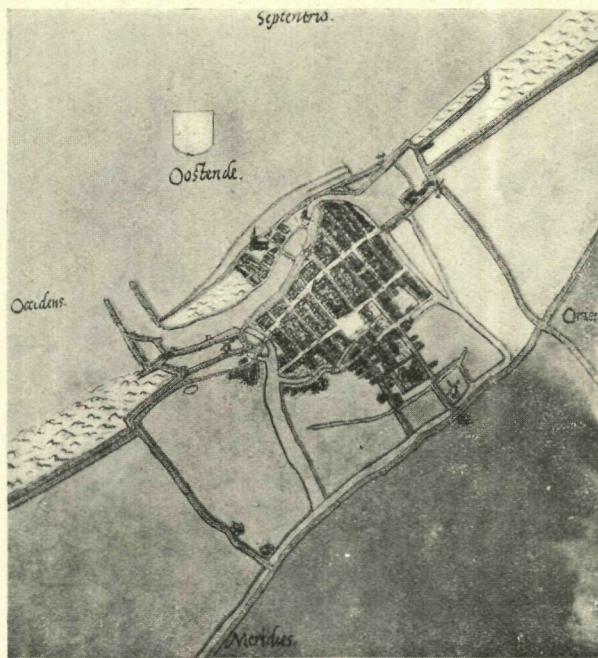
Belangwekkend is het feit dat de kloosterlingen van de Duinen Abdij even als die van Ter Doest te Lissewege, in 1174 gesticht en bij de eerste aangesloten, als scheepsbouwers bekend waren, zooals blijkt uit oorkonden door den koning van Engeland in de jaren 1209 en 1216 uitgevaardigd. De abdij van Lissewege werd in 1571 verbrand.

Het is in de duinen dat Lombartzijde — dat eertijds verdeeld was

in hooge en lage stad —, dat later Nieuwpoort (1163), het vroegere Sant-hoofd (1) met zijn ongelijk liggende straten, later nog Oostende (1267) en Blankenberge gebouwd werden.

De stichters der Yde van Lombaard — de legende der Langobarden laten wij ter zijde — vestigden zich op den rechteroever, die van Nieuwpoort of Nieuwe Poort (stad) op den linkeroever van den Yzer. Dit oord werd in een latijnsch stuk van 1274 Issera geheeten. Of die plaats te vereenzelvigen is met de « Isere Portus » waar in 859 de vloot der Noordmannen kwam schuilen, is nog eene steeds onopgeloste vraag.

De beteekenis van het woordje Yde hebben wij in onze geschiedkundige schets van Walravensyde (2) uitgelegd. De « Lombardi Ida », de « Wilraphi Ida » de Yde van Wenduine (tekst van 1578), de Yde bij Nieuwpoort de Nieuwerhyde of Vloedgad (tekst van 1270), kortom de « Yden op den zee-cost » (tekst van 1480) zooals Lombartzijde, Coxyde en (Wal) Raversyde, waren plaatsen op de kust die door hunne vlakke ligging (vlg. het woord Heide in het benaming Nieuwe Heide, door de zee ver-

PLATTEGROND VAN OOSTENDE NAAR VAN DEVENTER
(XVIe EEUW).

(1) In 1093 vermeld.

(2) Brugge, 1889.

laten of op de zeewateren gewonnen), het uit- en invaren van visschersbooten mogelijk maakten, welke meestal een platten bodem hadden en een eigenlijke haven missen konden. In het angel-saksisch bestaat het woord *Ytha*, met de beteekenis van inham.

Menig andere plaats van West-Vlaanderen heeft haren naam aan den aard van den bodem of aan hare ligging te danken, zooals Breedene - «bree duine», van in de XIe eeuw zetel van een prioraat der Sint-Rikersabdij in Poitou; Duinkerke, dat tot 1658 tot onze gewesten behoorde (1), Wenduine, Damme, Blankenberge, Diksmuide - mond van den Dijk (in het West-Vlaamsch zijn dijk en gracht zinverwant); Lisseweghe, Moere, Zande, Schoore, De Panne; terwijl de namen van Oostende, Sinte-Catharina (2) Mariakerke, Westende en Middelkerke uitgelegd worden door hunne onderscheidenlijke ligging op de uiteinden of in het midden der Streep.

De geschiedenis der Streep staat in innig verband met die van het oude Oostende — Oostende Testreep, luidt de kleine stadszegel van 1384 — De bevolking dier plaats, die slechts ten jare 1267 tot den rang van stedelijke gemeente verheven werd, had hare woonst gevestigd op een soort landpunt, dat sedert eeuwen onder den naam van Streep bekend stond. Deze benaming komt eerst voor ten jare 1133 en werd gegeven aan de schorreweiden op de zeewateren veroverd en aan eene reeks kloostergemeenten toehoorende, namelijk de Benediktijnen-abdij van Sint-Pieters te Gent, de abdijen van Sint-Baafs (Gent), Oudenburg, Sint-Winnoksbergen en Hasnon (Henegouwen). De gewichtige rol der kloosters in het ontginnen en bedijken der aaaslibberingslanden, hun te dien einde door de landvorsten afgestaan, is overbekend.

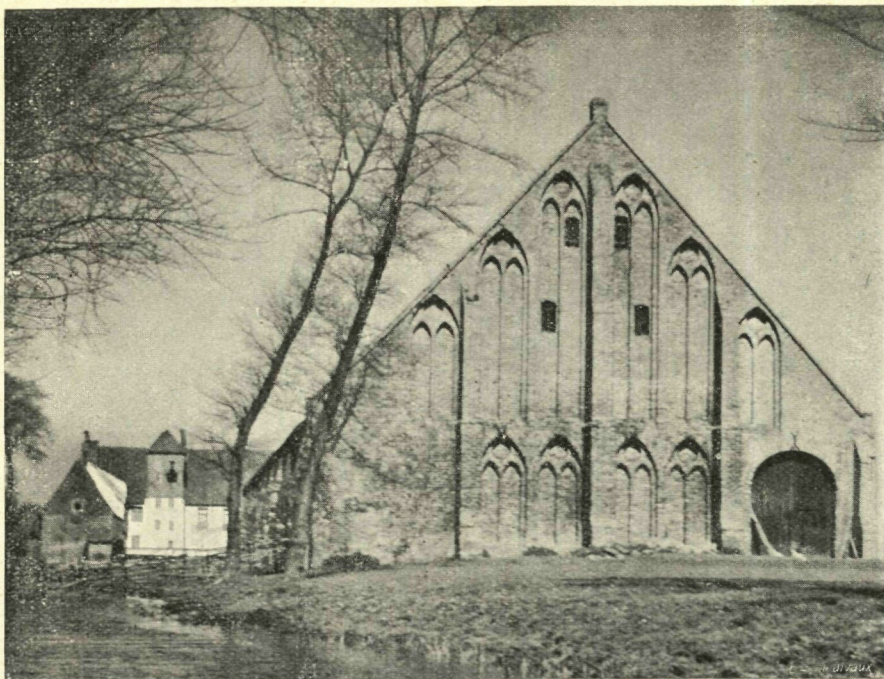
De Streep hoorde tot het getal der uitsprongen welk de zee, in haren terugkeer op onze kustgronden, benevens hare geulen en bochten gelijktijdig met het tijdvak der kleivorming gevormd had. Nog steeds ligt Oostende 160 meters verder dan de naburige (gewezen) duinen.

* * *

De strijd tegen de zeegolven had Oostende en de naburige kust tot voornaamste schouwplaats. Overal draagt de geschiedenis van het voormalig Oostende — van de XIVe tot de XVIe eeuw — den stempel van dien « struggle for life » tegen de zeevloeden : topographie, geldwezen, zeden en gebruiken.

(1) In de XIIe eeuw waren Nieupoort en Duinkerke twee aanpalende geestelijke gemeenten.

(2) Met de zestiende-eeuwsche beroerten verdwenen.

SCHUUR VAN TER DOES (Foto Em. Borrenbergen).

De groote vloed van Sint-Vincentiusnacht, ten jare 1394, waarvan de Hertog Philips van Burgondië weinige dagen nadien de uitwerksels kwam in oogenschouw nemen, had eene langzame verhuizing voor gevolg van eene geheele gemeente, met kerk, stadhuis of « scepenhuus », markthalle, « ghiselhuus » en gasthuis, dewelke naar de zuidwaarts gelegen nieuwe stad verplaatst werden, op een grondgebied door den vorst, het Vrije van Brugge en het kapittel der Sint-Donaasproostdij afgestaan en gezamenlijk iets meer dan 275 gemete of 121 hektaren uitmakende. Telkenjare moesten huizen in de oude stad afgebroken worden. De bouwstoffen wendde men aan in het bouwen van nieuwe woonsten achter den dijk die vroeger het oude schependom begrenste en later de havendijk wierd. Ook de waterstaat bleef niet ongespaard, want menige sluisverplaatsing werd noodzakelijk bevonden.

Het was de eerste vergrooting der stad. Op het einde der XVIIIe eeuw, door den bouw van nieuwe kaaien en het scheppen van het Haze-graskwartier, greep de tweede plaats; na de afbraak der vestigingen, rond de jaren 1870, de derde, en de vierde eenige jaren geleden, door de aanhechting van Mariakerke.

Bouwen, herstellen en onderhouden van dijken, zeedijken, sluizen, rijs-, dwars- en kattei-hoofden, door « zinksteen » versterkt, dit alles nam eene ruime plaats in de stadsrekeningen der vijftiende en zestiende eeuwen in. Eenige belangrijke cijfers zal de lezer in ons werk « Het Oude Oostende » (1) vermeld vinden.

In het middeleeuwsch tijdvak waren, in vele steden, de huizen van een eenvoudig strooien dak voorzien. Om het aanwenden van schalien aan te moedigen en het gevaar van brand te verminderen — want niet zelden brandden geheele straten af — schonken de gemeentebesturen als toelaag, een derde van den kost van een schaliendak, « de derde schalie » placht men te zeggen. De Oostendsche burgervaders namen het in onbruik geraakte dakstrooi in beslag en vorderden tevens de meststoffen op, om de diepten en putten in de duinen te vullen.

Daar bepaalde zich de opeisching niet. Wanneer hoogtij de veiligheid der gemeente bedreigde, werd de hulp van eenieder, van groot en klein, onder het luiden der noodklok gevergd om den vloed tegen te werken, dammen en dijken te versterken. Soms eischte de stad de schipzeilen op, om die over de dijken uit te spreiden. Geen gelegenheid verzuimden de schepenen om 's vorsten aandacht te trekken op de gevaarlijke ligging en den soms erbarmelijken toestand hunner « schaemele stede, frontiere van der vuldere zee, draegende ende lijdende dickwijlen groote ende horrible tempeesten, slaghen ende werpen van de vloijende baeren jehghens de zeeweeren », alsmede op het kostelijk onderhoud derzelve.

Een oogenblik hoeven wij bij het middeleeuwsch gemeentelijk geldwezen stil te staan. De rekeningen onzer gemeenten blonken soms uit door eene klaarheid van uiteenzetting der posten van ontvangsten en uitgaven, die er eene rijke bron voor den geschiedvorschcr van maken, en tevens door eene vindingrijkheid in zake belastingen en geldelijke verhandelingen welke de huidige openbare besturen zich niet meer zouden durven veroorlooven. Dit was namelijk het geval met de rekeningen van de geboortestad der Kien's en der Lampsijs' (1), echte modellen uit een ander oogpunt bekeken, van sierlijke uitvoering — de schoonste der verzameling in het Rijksarchief bewaard — en van omstandigheid in den opstel.

Om de buitengewone uitgaven te bestrijden ter bekostiging van beschadigde of vernielde zeewerken, nam het stadsbestuur zijnen toevlucht tot allerlei middelen, toen in voege : hoofdelijke belasting op de weerden (1) en reeders ter visscherij volgens het getal hunner visschers of stuurlieden, deze laatste naar gelang het getal hunner vennoten ; het « cafcoen » of schouwgeld, of belasting op de haardsteden ;

(1) Oostende, 1897, in-4°.

tot verplichte en vrijwillige leeningen; tot «ommestelingen» op de haringvisserij en de verwante neringen, eindelijk tot den «voorkoop» (1) een soort verhandeling op termijn, hierin bestaande dat de schepenen zekere hoeveelheid haring kochten vóór de vangst, na verscheidene maanden te leveren tegen onmiddellijke betaling. Dit zonderling middel verschaftte gereed geld doch liep ten slotte op verlies uit voor de stadskas.

In den loop der XVIe eeuw werd het te kort meermalen gedekt door hulp gelden van den Staat, het is te zeggen van den vorst, en ook nog door geldelijke medehulp vanwege de aanpalende of naburige watering en, bij welke zulke maatregel zeer onwelkom hiet. Het oktrooi van 1559, dat de watering en van Woutermans-, Vincks- en Camerlincksambachten eene belasting oplegde ten behoeve der herstellingen aan de waterwerken van Oostende, lokte van hunnentwege een geding uit — vol wetenswaardigheden — hetwelk voor den Grooten Raad van Mechelen geleit

VEURNE, ST-NIKOLAASKERK
(Foto Nels).

(1) Zie ons *Cartulaire d'Ostende*, bl. 163.

werd. De Grootte Raad, door vonnis van 19 Juli 1561, stelde de beroepers in het ongelijk.

De vloed van 1584, op het tijdstip dat Oostende het geduchte roofnest was geworden in de handen der opstandelingen, bracht in het waterwezen dier plaats en van het omliggende eenen ganschen ommekeer teweeg. De doorsnijding der oostduinen — destijds de Coupure geheeten, en op raad o. a. van Marnix van Sint-Aaldegondis als verdedigingsmiddel verwezenlijkt, riep, benevens eene menigte krekten, de Geule in het leven waarvan de geschiedschrijvers van het driejarig beleg (1601-1604) zoo dikwerf gewag maken. Mettertijd verving de Oostgeule de oude Westhaven van 1443. Door de « vloeiing » van 1584 werden duizenden gemeenten onder water gezet. De schorre van Lisseморis, ten Oosten der stad — thans de Vuurtorenwijk — en wier naam, met verhalen van dievenbenden verbonden, nog niet geheel vergeten is, heeft haar ontstaan aan dezelfde gebeurtenis te danken. Meldenswaardig is ook het feit dat sedertdien alle gemeenschap te lande tusschen Oostende en het omliggende aan de Oost- en zuidzijde onmogelijk bleef tot op het laatste der XVIIIe eeuw; om langs die kanten de stad te bereiken moest men het Veer over de haven door middel der Pompeschuit overvaren. De Pompeschuit werd jaarlijks door de stad verpacht.

* * *

De bevolking onzer kust en van de omgeving leefde hoofdzakelijk van landbouw en zeevisscherij. De lakennijverheid en handel beleefde echter eenen zekeren bloeitijd, namelijk te Oudenburg, nabij Oostende, dat betrekkingen onderhield met de Fransche markten, zooals die van Champagne, en deel maakte van de Vlaamsche Hanza, ook de Hanza van Londen geheeten. Doch de drukking en aanmatigingen van Brugge brachten in den loop der jaren 1400 de « Strypgarenmakers » van Oudenburg ten val.

Toen de handel van Antwerpen nog in de wieg lag, bloeide de haven van Sluis (1) (het Zwijn) — in de VIIIe eeuw Sincfal genoemd — en ontkiemde deze van Nieuwpoort, opvolgster van de reede van Lombardzyde, als visschershaven en tevens als voorhaven van Ieperen. Ten jare 1160 was Nieuwpoort door Philips van Alsatiën versterkt geworden en had het drie jaren later, zijne eerste keure gekregen (2). In het jaar 1336 kwam er tusschen de schepenen van Nieuwpoort en die van Ieperen eene

(1) Eertijds Lamminsvliet geheeten, op schorreland gebouwd.

(2) Het oude archief van Nieuwpoort is onder den oorlog gered en bewaard geworden door het toedoen van den Heer Th. Dobbelaere, gemeentesecretaris.

KERK TE NIEUWPOORT, VOOR DEN OORLOG, INTERIEUR (Foto Nels).

overeenkomst tot stand door welke deze laatste eene gift van 100 pond grooten schonken om de kosten te helpen bestrijden van het maken eener nieuwe haven. Van haren kant stond eerstgenoemde stad aan de Ieperlingen vrijen in- en uitvoer toe voor hunne waren alsmede vrijheid van handel binnen hare muren, onder voorwaarde dat de Iepersche kooplieden, zoodra zij zekere hoeveelheid haring op een schip kochten, zich naar de Nieuypoortsche keure zouden gedragen.

De bloei van Oostende was van een lateren datum. De keure dezer plaats dagteekent van het jaar 1267. Eenige jaren nadien (1284) werd de watergang of het kanaal ten zuiden der stad bevaarbaar gemaakt.

Niet minder dan dertien plaatsen of « iden » telde men in den loop der XVe eeuw op de Vlaamsche kust, wier bevolking zich op de haringvisserij toeleigde : Biervliet, Heyst, Hughevliet, Blankenberghe, Coxyde (noord), Duinkerke, Lombardzyde, Nieupoort, Nieuwerhyde (Nova Hyda, ten jare 1277 vermeld) (1), Oostburg, Oostende, Stepeldamme, Walravensyde, Wenduyne. Het visschersdorp Walravensyde wordt eerst in het jaar 1403, in verband met feiten van zeeroof, aangestipt. In zijnen bloeitijd telde men er zoo iets als 700 haardsteden. Door het toedoen, voornamelijk, van Heer Willem van Halewyn, werd er aldaar, denkelijk in de jaren 1400, een kapel opgericht, ten einde, zegt eene oorkonde

(1) Thans Groenendijk (?)

van Mei 1479, de inwoners toe te laten dagelijks mis te hooren. De be-
roerten van het einde der XVIe eeuw brachten Walravensyde of Raver-
syde ten onder. Dichter Dautzenberg heeft den « Toren bij de zee » be-
zongen. Te zijnen tijde was de oude toren van Raversyde een uitstaps-
oord voor de bezoekers der kust (†1869).

't Strand verguldt zich, en de duinen,
wen de zonne nederzinkt,
wen ze scheidend op de puinen
van den grijzen toren blinkt.

Eenzaam staat hij en vergeten
met zijn kruin in 't woelig zwerk,
en getuigt, trots scheur en spleten :
hier verhief zich eens een kerk.

't Is der aandacht geest, in waarheid,
die dus op de puinen zweeft,
en die in de schemerklaarheid,
't eilooft om den toren zweeft.

De uitvinding van het haringkaken, aan welke de namen van den
Oostendenaar Jacobus Kien en die van Gillis Beuckels van Hughevliet
verbonden zijn en het bewaren van dit soort van zeevisch mogelijk maakte,
verhief den « koninklijken haring », zoo Vondel hem noemde, tot de
waardigheid van artikel van uitvoer of van wederlandschen handel.
De vischhandelaars van Nieupoort verzonden hunne waar naar de mark-
ten van binnen- en buitenland : Ieperen, Grevelinge in Frankrijk, ten
Brielle in Zeeland. Die van Oostende hadden hunne agenten of « weerden »
(1) reeds vóór het scheppen hunner eerste haven, te Komen, Doornik,
Bergen, Kortrijk, Ryssel, Kamerijk, Dowaaï, Valenciennes, Troye(n).
Later kwamen Parijs, Kalis, en vooral Rouaan insgelijks onder de reeks
uitlandsche markten voor. Ook naar Engeland — namelijk naar de
grootte haringmarkt van Yarmouth — gingen de Oostendsche en Nieu-
poortsche haringvaarders hunne koopwaar aan den man brengen.

Eenige cijfers nu om een denkbeeld van de betrekkelijke belang-
rijkheid van den handel in visch en haring op de Vlaamsche kust in de
jaren 1400 en 1500 te betoonen.

Te Nieupoort was ten jare 1474, het getal stuurlieden of bevelhebbers

(1) Over de economische beteekenis dien bewoording raadplege men ons *Oude
Oostende*, bl. 89 en volg. en ons *Cartulaire d'Ostende*, (1910), bl. 29 en volg.

HALLEN TE NIEUWPOORT, VÓÓR DEN OORLOG (Foto Nels).

van haringbuizen 70. Er werd dit jaar 597 last haring ingebracht. Een last was gelijk aan 12, op sommige plaatsen aan 18 tonnen. In den aanvang der volgende eeuw maakten de stadsbedienden en werklieden die zich met den vischhandel te bemoeien hadden, een vierde uit van het gemeentelijk personeel. In 1510 bedroeg het cijfer der bevolking ongeveer 7500 zielen.

Wat Oostende betreft, beschikt men over overvloedigere gegevens. De hoeveelheid last haring, in de haven gebracht ten jare 1468 bedroeg 1600, zij zevenmaal meer dan eene halve eeuw te voren. Het pondgeld of een % op de waarde van de jaarlijksche haringvangst, klom van 31 282 pond parisis in 1492, tot 165 460 pond parisis in 1560 en tot 304 477 twintig jaren later. De vaartuigen, groote en kleine, waren in 1560 ten getalle van 53. De groote haringbuizen hadden gewoonlijk een 50 tal netten aan boord. Het getal « weerden » was toen 37. Iets boven 1000 last werden dit jaar binnengebracht.

Hoe die welvaart te niet ging, wordt verder gezegd.

* * *

Een woord nu over de politieke geschiedenis onzer kuststeden. Op dit gebied grepen de voornaamste feiten plaats in den aanvang of op het einde eener eeuw : de gebeurtenissen van 1302, 1328, 1383, 1600, 1601 bewijzen zulks.

In den kamp tusschen Graaf Guy van Dampierre en den koning van Frankrijk stond de stad Oostende aan de zijde van den graaf en van de stad Brugge. Philips de Schoone dwong de steden zijn gezag te erkennen en verleende, op 28 September 1301, vergiffenisbrieven aan de Oostendische wet en burgers.

Geen twijfel of de Oostendenaren kozen nogmaals partij voor Brugge toen deze het Fransch bewind had afgeschud. Willem van Gulik trok met zijn leger uit Brugge en het omliggende « tot aan de zee » langs Wynendaele en Slype door Veurne-Ambacht en bracht de meeste steden van Vlaanderen onder het graaflijk gezag. Op het slagveld van Groeninge vormden de mannen van het Brugsche Vrije en der « smalle steden » van dit gewest het middenste deel van het Vlaamsche leger, 6000 man sterk (1).

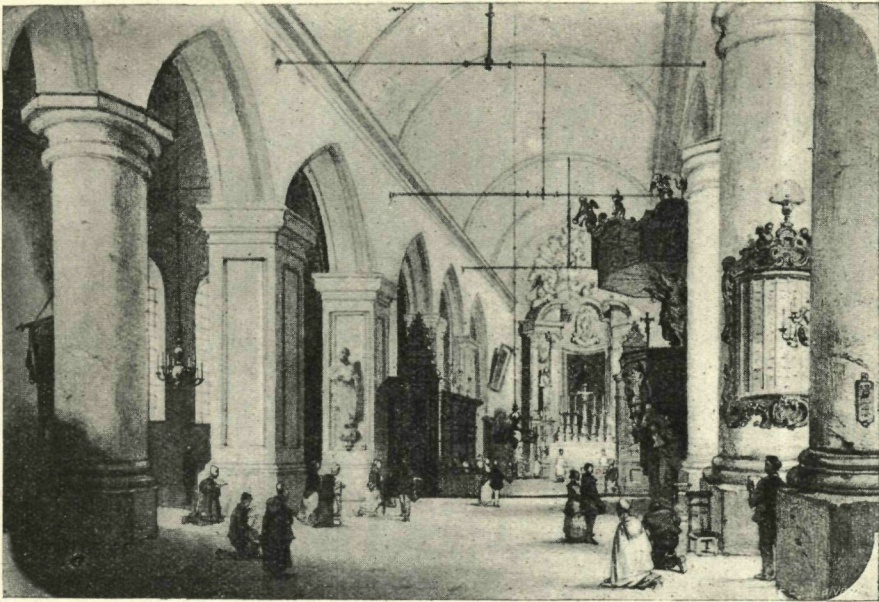
De rekening der stad Brugge, voor het roemrijk jaar 1302, geeft de namen van personen en gemeenten die zich onder vorm van leening, vrijwillige geldoffers getroostten, om de kosten van den oorlog te dekken. De sommen verschillen volgens de belangrijkheid der plaatsen. Zoo ook komt Diksmuide met 672 Pond voor, Damme met 300 p., Oostende met 200 p. Dan volgen Sluis (160 p.) Blankenberghe (144 p.) en Munikenvelde (100 p.).

Het is in het Westkwartier en in het zeekustgebied dat de Kerels van Vlaanderen, onder het bewind van Lodewijk van Nevers, aangevoerd door Niklaas Zannekin van Lampernisse en Jan Peyt hunne meeste aanhangers aantreffen. Het was een opstand van de vrijzinnige boeren tegen den adel, dien zij verantwoordelijk maakten voor de geldelijke lasten en gevolgen van den Athies-vrede. De wreedheden die de beweging kenmerkten doen denken aan de fransche Jacquerie onder Jan den Goede en aan den boerenopstand van Wat Tyler in Engeland, ten jare 1381. In den slag van Cassel, 1328, waar het leger van Zannekin het onderspit dolf, bekleedden, volgens het verhaal van Despaers, de mannen van Veurne-ambacht de tweede plaats, die van Nieupoort de derde.

De bestraffing der « wandaden en groote buitensporigheden » (2) aan welke de opstandelingen zich hadden plichtig gemaakt, luidens den vergiffenisbrief aan de Oostendische bevolking den 15 November 1330 geschonken, was onverbiddelijk. Duinkerke, Veurne, Nieupoort, Diksmuide en Oostende o. a. werden zware boeten alsmede de verbeuring hunner voorrechten opgelegd. In laatst genoemde plaats werd de vergiffenisakte afgekondigd in de kerk, alwaar de burgers, door monde van burgemeester en schepenen, de feiten verklaarden te bekennen en getrouwheid zwoeren aan den vorst van den lande.

(1) Kronijk van Li Muisis.

(2) « Super maleficiis et enormibus excessibus ». *Cartulaire d'Ostende*, bl. 71.

OOSTENDE, INTERIEUR KERK (1850).

De gebeurtenissen van Philips van Artevelde's tijdvak waren noodlottig voor de stad Nieupoort. Na den slag van Oostroosebeke stak de Engelschman het in zijnen kop zich met den toestand te bemoeien. Zijne troepen kwamen Ieperen belegeren, doch moesten het opgeven. Om hun wraak te koelen, staken zij Nieupoort in brand (1393). Van de versterkingswerken bleef alleen de Duivelstoren recht.

Iets meer dan eene eeuw later was het de beurt der Franschen de macht hunner wapenen tegen de Yserstad te beproeven.

Vlaanderen was verdeeld in aanhangers der Staten van Vlaanderen en van keizer Maximiliaan, voogd van zijnen minderjarigen zoon Philips den Schoone. Het geschil ging over het regenschap. De Staten riepen de hulp in van Frankrijk, die zijne troepen onder het bevel van Hertog van Vendome en van maarschalk de Crèvecœur stelde. Maximiliaan vroeg den bijstand der Engelschen, die toen nog steeds in bezit waren van de naburige plaats Kalis.

Op zaterdag 20 Juni verscheen Philips van Crèvecœur met zijn volk voor de stad Nieupoort. Zijn leger, meestendeels uit Franschen van Picardie en Boulonje samengesteld, telde ook een groot getal Vlamingen en Zwitsers of « blekrokken », zoo ze bijgenaamd wierden.

Met de hulp van een honderdtal Duitsche en van 200 Engelsche wapenlieden die intusschen ingekomen waren, boden de hand- en voet-

boogschutters en busschieters dapperen wederstand. Na acht dagen strijd staakte de belegeraar zijne onderneming. De verdediging der plaats, door Prudens van Duyse bezongen, werd door twee feiten van beteekenis gekenschetst : de tusschenkomst der vrouwen en de belofte aan Onze Lieve Vrouw. Tweemaal scheen de toestand hopeloos. Den eersten keer deed burgemeester Jan Turpin beroep op het vrouwelijk geslacht, met het gevolg dat een zeker getal Nieupoortsche burgeressen, met metalen hoofddeksele en « loodhamers » uitgerust, post gingen vatten op de wallen. Op een ander hachelijk oogenblik was het de burgemeester van schepenen, Jacob Meegoet, die een godvruchtig initiatief nam : namens de stad legde hij de belofte af, in geval van overwinning, « ter eere Gods en van zijne Moeder » een singie of keers te doen maken van de lengte van den omtrek der stad (« also lanc als de stede groot es int ronde ghemeten »).

De belofte werd stipt ten uitvoer gebracht. De stadsrekening over 1493 bevat hieromtrent omstandige inlichtingen. De keers wierd vervaardigd te Brugge uit 418 pond was, door zekeren Gillis Barbier. Jacob de Steuvere wierd gelast het houtwerk te maken, waarin de keers gehangen of opgerold werd alsmede eenen houten trap of « stegher ». Voor het was betaalde men 195 ponden, 14 schellinger parisis ; met de medegaande mindere onkosten, beliep de rekening tot de som van 228 pond 9 schellinger. Eenige poorters hielpen de onkosten dekken, doch het groot gedeelte ervan werd door de stadskas bestreden.

Voortaan zou de geboorteplaats van Josse van Clichthove, den vermaarden godsgeleerde der XVe eeuw, overleden te Chartres in 1543 ; van den Staatsman en diplomaat Cornelis De Schepper (1500-1555) en van den geschiedschrijver Adriaan Marchant (1537-1609), gerust hare bestemming volgen en hare rol van hoofdstad der Vlaamsche zeesteden vervullen.

* * *

De onversterkte stad Oostende kwam er minder goedkoop van af. Hare getrouwheid aan de partij van Brugge en der Staten van Vlaanderen werd, na het vertrek der Fransche troepen, door den kapitein van Nieupoort, Heer van Meerwede, gestraft door plundering, gevangenneming der voornaamste ingezetenen en brand der plaats. De bevolking vluchtte naar Sluis en keerde slechts traagzaam terug. De vernielde en beschadigde gebouwen en werken werden hersteld of hermaakt. Een tweede tijdperk van bloei brak aan, dat het eerste overtreffen zou, zooals hooger bewezen is geworden. Van dit tijdstip dagteekent de Sint-Pietersprocessie of omegang (1).

(1) De plechtigheid der jaarlijksche zeewijding wordt eerst in de XVIIIe eeuw vermeld.

Straks werd er gezinspeeld op de « Zeesteden van Vlaanderen ».

In een tijd wanneer elke stad om zoo te zeggen een Staat in het klein was, waarvan het bestuur over eenen wijderen werkring beschikte dan de negentiende-eeuwsche gemeenteraden, was de vereeniging onder de steden, voor de kleine meer nog dan voor de groote, eene maatschappelijke noodwendigheid, een onmisbaar doch machtig middel om het gebrek aan voldoende ondersteuning en bescherming van hoogerhand aan te vullen. Zoo oud kunnen onze gemeentelijke

OOSTENDE, KERK (1850).

rekeningen niet zijn of zij getuigen van dien geest van vereeniging onder de gemeenten van tweeden of derden rang.

In dit opzicht levert de geschiedenis der visscherij van Vlaanderen eene tot nog toe weinig bekende en tevens belangrijke bladzijde op. Wij bedoelen de onderlinge betrekkingen der Vlaamsche zeesteden en wel in 't bijzonder deze van hetgeen men de Drie Zeesteden van Vlaanderen noemde, en hare werksame gemeene strevingen ten gunste hunner stoffelijke welvaart. De Drie Zeesteden van Vlaanderen, zeggen wij : het waren Ostende, Nieuipoort en Duinkerke, welke men ook soms « de zeesteden in het westen », bij tegenstelling met die van het oosten — zooals Sluis o. a. — noemde.

Niet slechts in de stadsrekeningen, ook in de openbare charters en in handelsstukken, zooals de scheepsvrachtbrieven, staan Nieupoort, Duinkerke en Oostende als de drie voornaamste Vlaamsche Zeehavens aangestipt.

Men ziet hunne afgevaardigden bijeen komen om hunne pogingen te vereenigen, om raad te sluiten, om aan hare stappen, vertoogen en klachten kracht bij te zetten, om den last te verdeelen van ondernemingen strekkende tot het gemeen voordeel, om elkander op de hoogte te houden der gebeurtenissen in verband met de belangen hunner lastgevers.

Door zijne ligging was Nieupoort de aangewezen zetel der onderhandelingen. 't Waren de Nieupoortsche wethouders die deze van Oostende en Duinkerke—soms ook de belanghebbenden van andere plaatsen—samenriepen, hetzij uit eigen beweging, hetzij op bevel van hoogerhand, of ook op aanzoek van de twee andere zeesteden of van eene van beide.

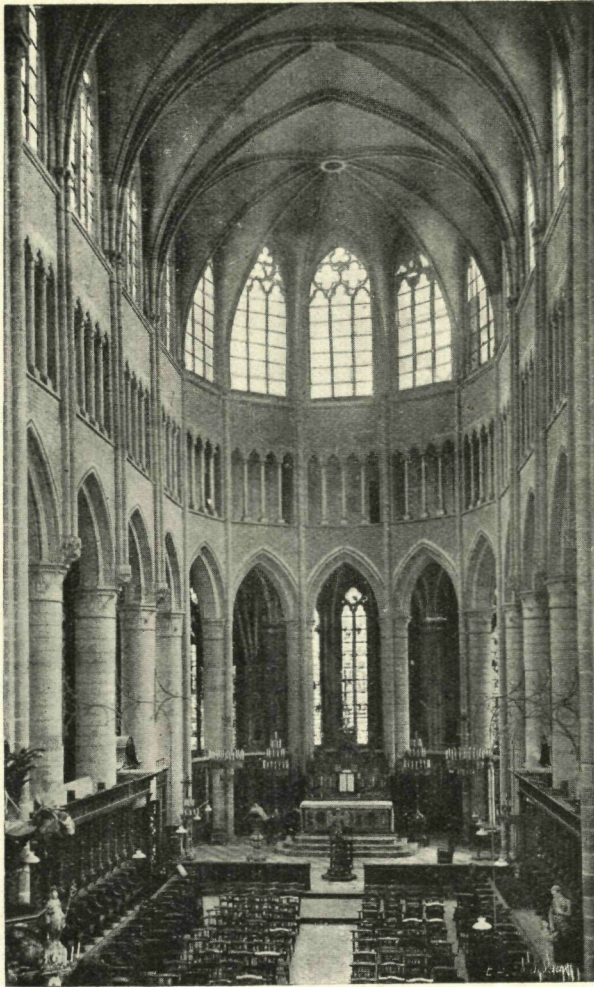
Zooals aan alle personen van aanzien die de stad bezochten of met de wet kwamen spreken, werd aan de afgevaardigden der twee zustersteden, ter gelegenheid van hun bezoek, door de schepenen de gebruikelijke wijn op de stadskosten aangeboden. 't Gebeurde ook, wanneer zaken van groot belang of van langdurige bespreking aan de dagorde stonden, dat de wethouders van Oostende met hunne Nieupoortsche en Duinkerksche ambtgenooten de voeten onder de gasttafel zetteden, op de kosten hunner lastgevers. 't Was het geval in 1539. Het gastmaal had plaats in den « Papegaai », nu het Sint-Bernardus Collegie.

De verdediging tegen den zeeroover gaf stof tot de talrijkste en belangvolste beraadslagingen. De zeerooverij was eene plaag des tijds. De schepen dienden voor de vischvangst, den handel of den oorlog, volgens de omstandigheder. De strijd in de Noordzee was onophoudend, voornamelijk tusschen Vlamingen en Engelschen. Zelfs in vreedestijd vielen zij elkander aan : er wierd gevochten en geplunderd, de bemanning werd vermoord of op rantsoen gevangen genomen ; het overwonnen vaartuig in den grond geboord of gekaapt. Ons zeevolk bepaalde zich niet altijd tot verdediging en de diplomatie had soms de handen vol met de wederzijdsche klachten die tot lange enkwesten aanleiding gaven (1).

Om zich tegen de zeeschuimers en « Pikedeelers » van alle nationaliteit te verdedigen — Engelschen, Franschen, Denen, Schotten enz. —

(1) Men raadplege hierover onze werken *Walravensijde*, een gewezen visschersdorp op de Vlaamsche kust (Brugge, 1889), bl. 7 en volg. — *Eene Bladzijde uit de Geschiedenis der stad Nieupoort*, (Oostende, 1889), bl. 22 en volg. — *Het Oude Oostende en zijne driejarige Belegering* (Oostende, 1897), bl. 107 en volg.

reedde men oorlogschepen uit of convoyschepen, bestemd om de haringbuizen op hunne reizen te vergezellen. Dit was o. a. het geval in 1474, toen op verzoek van Duinkerke, Oostende en Lombardzyde, de stad Nieupoort een karveelschip uitrustte « ter bewaerensse ende beschermensse vande ghemeene visschers van den lande van Vlaanderen. » Het schip, gewapend met 10 bussen of stukken geschut, 40 pijken of *glaviers* en ander « scepewapene », had eene bemanning van 88 man, waaronder een heelmeester of *surgien* en een kapelaan of aalmoezenier. In den loop der jaren 1500 namen de Drie Zeesteden van Vlaanderen vaak hunnen toevlucht tot dergelijken maatregel.

VEURNE, KOOR VAN DE ST-WALBURGISKERK.

De beroerten onder het Spaansch bewind en de vijandelijkheden tusschen Noord en Zuid gaven den doodslag aan onze haringvisserij. De bevolking van Oostende, vanaf het jaar 1584, verhuisde langzamerhand naar Zeeland en vestigde zich te Vlissingen, te Middelburg en meestal te Veere, waar de Oostendsche geslachten eene voorname rol speelden op stoffelijk en politiek gebied. In het Oudheidsmuseum van Middelburg bewaart men het wiel of touwslagersrad waaraan admiraal

De Ruyter in zijne jeugd werkzaam was op de lijnbaan der familie Lamp-sins, van Oostendsche afkomst. Intusschen was Oostende in de handen der Hollandsche bezetting een roofnest geworden, dat zestien jaren later het onmliggende verontrustte en brandschatte, hetgeen tot de blokkeering dier plaats, door eene reeks forten, vervolgens tot de driejarige belegering aanleiding gaf (1601-1604) (1), voorafgegaan door den veldslag in de duinen van Westende, 2 Juli 1600. Na de belegering, rees een nieuw Oostende uit de puinen, teenemaal verschillig van het vroegere. Zooals te Nieupoort, was de haringvaart bepaald gedaan.

* * *

Zulk een midden—natuurkundig en geestelijk midden — zulk een mensch. Die regel wordt soms omgekeerd, want het is den mensch geschenken de natuur en ook zijne geestelijke omgeving te overmeesteren en in zekere maat te veranderen. Dat ruwheid van aard, benevens eenvoud en vroomheid de Vlamingen der kust in de vervlogen tijden kenschetsten, zal niemand verwonderer. Het verkeer op de zeevateren drukt eenen eigenaardigen stempel op visscher en zeeman en de strijd tegen den zeeroover was niet geschikt om de zeden te verzachten.

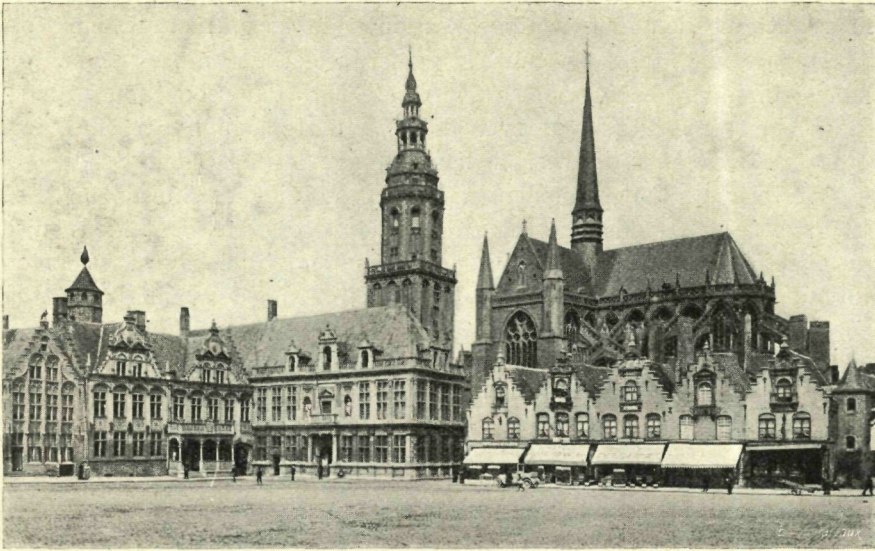
Tot de vroegst bekende tijden, wanneer de kronijkschrijvers van de « barbaren der kust » (2) gewaagden, zullen wij niet opklimmen. Een oorkonde van het jaar 1236 vermeldt den moord op twee geestelijken van het kapittel der Sinte-Walburgiskerk te Veurne, door inwoners van Nieupoort, die weigerden de haringtiende te betalen aan gezeid kapittel verschuldigd.

In de wisselvalligheden der zeeschuimerij beperkten onze visschers zich niet altijd tot eene verdedigende houding. Voorbeelden trekken... En niet zelden werden de schepenen van Nieupoort en Oostende door de betroffen mogendheden aangesproken om schadevergoeding te bekomen voor plunderingen door hunne burgers gepleegd.

Doch ruwheid van aard sloot de eenvoudigheid en goeden luim niet uit. Meldenswaardig, in dit opzicht, zijn de spreuken door sommige rederijkskamers aangenomen : « Van Vroescepe dinne » (Nieupoort), de « Lichtgeladen », « de Mooren », de « Roozieren » en « Vruchedenaers » van Ieperen, de « spadegeleerde » van Oostende, de « spade bedocht(en) » van Zevecote ; « Wilt van geest », van Couckelaere, « Arm in de Beurs », van Veurne. Een anderen trek van luimigen geest treft men aan in de

(1) Men vindt in het werk van M. Loontiens, archivaris van Oostende, *L'His-toire d'Ostende expliquée*, belangrijke afdrukken in verband met het beleg.

(2) Levensbeschrijving van Sint Eligius.

VEURNE, MARKT (RAADHUIS, GERECHTSHOF, BELFORT, ST-WALBURGISKERK).

schimpnamen van personen, tot zelfs in de ambtelijke oorkonder aangestipt, en ook van dorpen en steden. In den loop der XVe eeuw had bijna elke Vlaamsche plaats haren bijnaam, die de voornaamste nijverheid, soms ook een karaktertrek of harer bevolking aanduidde. Zoo noemde men de *Daringberders* (deringbranders) van het Vrije van Brugge, de *Schipheeren* van Sluis, de *Kuipers* van Damme, de *rocheters* van Munikenreede, de *Botereters* van Diksmuide, de *Konijneters* van Duinkerke, de *Kabeljauweters* van Nieupoort, de *Boffers* (stoeffers) van Thourout, de *Stokvischmakers* van Oostburg, de *Mostaardeters* van Oostende. (1)

De voorvaderlijke eenvoudigheid straalde uit al de omstandigheden van het openbaar leven. Zij sprak in de taal en den trant der oorkonden : in dit opzicht zijn de oude gemeentelijke rekeningen modellen van «bestuurlijke letterkunde». Zij schuilde in de geschenken van rozenhoeden aan de eerste visschers die de nieuwe haven van Oostende den 20 oktober 1446 binnenzeilden, in den rozenhoed die het Hoogwaardigste in den omgang versierde ; zij lachte toe in de « meijen » en het « riekende cruut » die stadhuis en kerk op de plechtige dagen opsierden ; zij lag opgesloten in de gebruiken en feestelijkheden van alle slag die toen in zwang waren : Sint-Jansvuur, de Ezelpaus, het Innocentefest, wanneer de kinderen

(1) *De properheden van de steden van Vlaanderen*. Handschrift van de Koninklijke Boekerij, Brussel. Reg. 837-845, f° 106 r.

hunnen bisschop kozen, de « verkoren maandagen », de koningsfeesten der schuttersgilden, het koningsfeest door de schepenen alle jaren op Dertiendag met zang en muziek gevierd; het gebruik, wanneer de aanbesteding van eenig groot werk plaats had, dat schepenen en aannemers op gemeenen kost, twee derden voor rekening der stad, een derde voor rekening der werklieden, hunnen dorst laafden.

Terwijl in de andere steden het aloud gebruik, de huisdaken met riet te bekleeden, reeds lang ten grooten deele verlaten was, telde men te Oostende op het laatste der jaren vijftienhonderd nog veel woonsten van zulk een dak voorzien. Geen bewijs van armoede, bemerkt een geschiedschrijver, maar van eenvoudigheidsliefde en zuinigheid.

Ten jare 1445, om de kosten te helpen dekken van het graven der haven, verzaakten de schepenen dier stad voor vier jaren aan hunne « kerellakens », welke zij regelmatig op kosten der gemeentelijke kas genoten. Zulk een feit zou men te vergeefs in latere tijden aantreffen.

Men hoort soms spreken van de « Blankenbergsche rekeningen », als « typen » van gepeperde hotelrekeningen. Die bewoording klimt op tot den tijd der haringvisserij, wanneer de Blankenbergsche zee-
lieden afrekenden met hunne waarden en koopers onder den invloed eener zeer bekrompen opvatting van rekenkunde, zoodat men er soms noch kop noch staart aan vond.

* * *

Van een krijgskundig standpunt beschouwd, neemt de driejarige belegering van het « Nieuwe Troye », zoo een schrijver des tijds de stad Oostende betitelde, plaats onder de merkwaardigste gebeurtenissen der moderne tijden. Dit militair feit werd door eene reeks zonderlinge omstandigheden gekenmerkt, onder welke wij enkel deze vermelden dat de bemeestering van het berucht bolwerk, waarvan de val in gansch Europa weerklonk, verwezenlijkt werd... door een handelsvennootschap, de « firma » Gebroeders Spinola, aan welke Aartshertog Albert, ten einde raad, de onderneming had toevertrouwd.

Uit een politiek geschiedkundig oogpunt bekeken, stelde de inneming van Oostende een einde aan een der hachelijkste toestanden waarin de omliggende streek, tot diep in het zuiden soms, verkeerd heeft, door de rooftochten en brandschattingen waarop hooger werd gezinspeeld. Vervolgens werd de politieke eenheid van Vlaanderen hersteld, in dien zin dat alleen het stadje Sluis in de macht bleef der Noorder-Provincien.

Voortaan zou de handelzeevaart de plaats innemen der gewezen haringvisserij. Het traktaat van Munster sloot de haven van Antwerpen. Die van het Zwyn was sedert onderhalve eeuw verzand. Duinkerke viel

OUDE KLOOSTERHOEVE VAN TER DOES BIJ LISSEWEGE

(Foto Em. Borrenbergen).

in de macht van Frankrijk. De rol van voornaamste haven viel te beurt aan Oostende, alwaar na het verlies van Duinkerke de regeering den zetel verplaatste der admiraliteit (1658). Ten jare 1664 werd de vaart op Brugge bevaarbaar gemaakt en vijf jaren nadien het Sas van Slykens gebouwd.

De XVIIe eeuw is het tijdperk der moderne kaapvaart waarin onder de toenmalige oorlogen onze zeevaarders, zooals Jan Jacobsen, Jacques Besag en Philips van Maestricht beroemdheid verworven.

De volgende eeuw opende voor Oostende een tweede tijdperk van bloei, een oogenblik vertraagd door het gebeurde van 1706 onder den oorlog voor de Spaansche troonopvolging. Engeland, Holland en de prinsen van Duitschland sloten verbond tegen Frankrijk en zijne bondgenooten. De Engelsche veldheer Marlborough kwam Oostende opeischen, die, na eene beschieting die kerk en stadhuis aanzienlijk beschadigd had, de voorwaarden van den overwinnaar aannam.

De XVIIIe eeuw was de eeuw der Oostendsche compagnie, 1722-1732, wier korte doch schitterende geschiedenis een der voornaamste bladzijden uitmaakt van het economisch verleden onzer gewesten. Zij is ook de

eeuw der ontwikkeling van den zeehandel, bijzonder onder Joseph II, die de onzijdigheid uitriep der haven van Oostende in den oorlog voor de Amerikaansche onafhankelijkheid tusschen Engeland en Frankrijk. Nooit had de haven zooveel schepen zien in en uitvaren. Toen ook werden de nieuwe dokken of bassins gegraven, met benutting der oude Sinte-Catharinakreek. Het was de eerste stadsuitbreiding na die van de eerste jaren der XVe eeuw. Voor de eerste maal, dank zij de ieverige bemoeiingen van raadsheer Grijspeerdt, lid van den Geheimen Raad (Conseil Privé), wiens merkwaardige briefwisseling verdient eens in het licht gegeven te worden, werden verordeningen uitgevaardigd rakende de verfraaiing van straten en gebouwen. Tot in de jongste tijden droegen de straten der « nieuwe stad », deze gelegen in de zuidelijke omgeving der Sint-Pieter- en Pauluskerk, een treffend kenmerk van eenvormigheid. Toen ook werd het eerste gasthof of hotel gebouwd, het voormalig Hotel du Commerce, op den tweeden bassin, thans het Onze Lieve Vrouw Collegie. De gewezen vuurtoren op den oostzeedijk dagteekent van het jaar 1771. Het is rondom den vuurtoren van Maria-Theresia dat de eerste badgasthoven en drankhuizen in de laatste eeuw werden opgericht.

GROOTE MARKT TE OOSTENDE.